

KOMENTAR

Kontroverznost in naelektrenost polemik glede obveznega cepljenja

DR. ANDRAŽ TERŠEK

25.6.2020

Prave – konstruktivne, mirne, brez obtoževanj, zgolj na temelju znanstvenih dokazov zdravnikov in dokazljivih osebnih izkušenj ljudi/staršev/otrok - družbene razprave o možnih, verjetnih ali kot najmanj dokaj verjetno dokazanih negativnih posledicah cepljenja v Sloveniji ni. Oziroma, ni takšne javne razprave o primerih, ko so negativne posledice za zdravje posameznika dovolj verjetno nastale zaradi cepljenja. Pa četudi je takšnih primerov morda res malo. A vsak primer, četudi je en sam, mora biti deležen maksimalne pozornosti. Kot je vsako življenje neprecenljivo in pomembno. Tudi obojestransko prizanesljive družbene razprave o razlogih, ki jih posamezniki – sami zase ali v vlogi staršev - navajajo, kadar se sami ne cepijo ali ne cepijo svojih otrok, ni. Razprava na to temo se od časa do časa odvije v ožjih krogih, civilnih, strokovnih ali političnih, a ne pred splošno javnostjo. Ne na način, ki bi na javnost deloval prizanesljivo, pomirjujoče in brez vnaprejšnje stigmatizacije tistih, ki cepljenju ne zaupajo ali jih obvezno cepljenje svojih otrok zelo in iskreno skrbi. Ni razprave brez

obojestranskega obtoževanja (med pediatri in starši, med starši in drugimi starši, med starši in javnostjo, ki jim nasprotuje) in razvnetih čustev.

Javno govoriti o tem vprašanju ne pomeni kategorično zavračati cepljenje ali razpihovati splošni upor proti cepljenju. Ne pomeni niti izrekanja nezaupnice medicinski stroki. Pomeni dobroverno postavljanje legitimnih vprašanj o pomembni temi.

V sistemu javnega zdravstva in pri delovanju (poslovanju) zavarovalnic se marsikdaj odvijajo dogajanja in procesi, ki pri ljudeh vzpostavljajo razumen dvom, nezaupanje, pa tudi strah. Ljudje pa imajo pravico do jasnih in prepričljivih odgovorov na vsa medicinska vprašanja. Imajo tudi pravico do trajne in odgovorne skrbi zdravstvenega sistema za ohranjanje zaupanja ljudi, še posebej pa do zagotovitve varnosti, do zaščite pred strahom in do zaščite dostojanstva. In enako pravico ima medicinska stroka. Zato mora biti sistem javnega zdravstva ena od absolutnih prioritiet pravnih politik.

Pomemben del slovenske dnevne politike, vsaj tako se zdi, že dlje časa želi na povečevanje števila tistih, ki cepljenje zavračajo, ker mu ne zaupajo, odgovoriti s poenostavljenim in hitrim, tehničnim in birokratskim iskanjem hitrih rešitev. Na primer, da med pravicami iz obveznega zavarovanja ne bi več bilo zdravljenja bolezni, ki – po mnenju medicinske stroke - izhajajo iz opustitve obveznega cepljenja; če za opustitev cepljenja, po mnenju zdravnikov, ni bilo ugotovljenih zdravstvenih razlogov. Tu je na mestu odgovorna in humana previdnost.

Ustavno sodišče (US) je že leta 2004 presojalo ustavnost nekaterih določb *Zakona o nalezljivih boleznih* in odločilo, da je cepljenje proti nalezljivim boleznim samo po sebi preventivni zdravstveni ukrep, ki je v funkciji zaščite pravice do zdravja in zdravja skupnosti kot celote, da je torej v javnem interesu. Takšen ukrep tudi po oceni US prispeva k ohranjanju zdravja posameznika in istočasno k zaščiti zdravja vsega prebivalstva. Zato se posameznik pri uveljavljanju siceršnje pravice odločati o samemu sebi in o zdravljenju vseeno ne more kar tako, pavšalno sklicevati na to, da bodo za varstvo pred širjenjem nalezljivih bolezni pač poskrbeli drugi ljudje, ki se bodo cepili. Razumljivo in razumno. Vseeno pa se ne sme zavrni kar vnaprej spregledati razumnega dvoma in utemeljenega ugovora proti cepljenju - generalno, absolutno in kategorično.

Presoja o tem, katere nalezljive bolezni predstavljajo takšno nevarnost za zdravje posameznika in prebivalstva, da lahko opravičijo ukrep prisilnega obveznega cepljenja je tudi po prepričanju US treba prepustiti medicinski oziroma epidemiološki stroki. Razumljivo. Zato obvezno cepljenje samo po sebi ni prekomeren ukrep. Vseeno pa je ob natančnem branju odločbe US vendarle treba ljudem omogočiti tudi *učinkovite postopke* za medicinsko presajo o tem, ali morda le obstajajo utemeljeni razlogi za odklonitev cepljenja pri določenem posamezniku.

Treba je omogočiti sistemsko urejene postopke za preventivno IN odškodninsko pravno varstvo pravice ljudi, ki utrpijo škodo na zdravju, zaradi dokazljive vzročne povezave med nastalo škodo in cepljenjem. Oziroma, treba je sistemsko zagotoviti učinkovite in objektivne pravne postopke za natančno in prepričljivo presojo, ali je mogoče v cepljenju najti razlog za kasneje nastalo škodo na posameznikovem zdravju.

Ukrep, ki ga je pred časom predlagalo ministrstvo za zdravje, sem mi tudi glede na odločbo US sam po sebi in takšen, kot je bil predlagan, zdi neprimeren, tako rekoč »nedopusten.« Namreč, predlagano je bilo, da se posameznikom, ki se niso odločili za cepljenje, odreče enakopravno uživanje enakih storitev in ugodnosti javnega zdravstva, kot se jih zagotavlja cepljenim posameznikom. In to zgolj na temelju golega argumenta, da se niso odločili za cepljenje. Takšna pravna je očitno ustavnopravno nesprejemljiva. Ne sme biti pravno dopustno, da bi posameznika samo zato, ker se v dobri veri, ali v strahu, ali zaradi nezaupanja cepljenju, ni cepil, »kaznovalo« tako, da bi najprej od njega zahtevali prevzem celotnega tveganja za cepljenje, če pa se ni cepil, ali ni cepil svojih otrok, pa bi ga denarno kaznovali: tako, da bi ga izključili iz kroga upravičencev do enakopravnega uživanja enakih pravic in ugodnosti, ki jih nudi sistem zdravstvenega varstva.

Socialna in pravna država takšnega posameznika ne sme prikrajšati za možnost enakopravnega in neomejenega dostopa do zdravstvene pomoči, na način, da od njega zahteva plačilo stroškov zdravljenja v celoti in ga na ta način »dejansko kaznuje«, ker se v dobri veri ni želel cepiti in s tem ni želel prevzeti nase tveganje, da bo morda zaradi cepljenja utrpel škodo na lastnem zdravju. To je navsezadnje njegova ustavna pravica, ki mora biti kot taka tudi primerno zakonsko urejena. S "stroškovno logiko" in enostransko zdravstveno politiko "varčevanja" država ne štiti ne temeljne vrednote zdravja ne zdravja celotne javnosti ne človekove pravice do zdravja.

Lahko pa se sproži konstruktivna strokovna razprava, do katere mere se takšnemu posamezniku lahko naloži dodatne stroške za dodatno zdravljenje, ker se ni cepil. Medicinska stroka mora določiti, po kakšnih merilih in kriterijih (jasnih in prevedljivih) se sme zaključiti, da se za odklonitev cepljenja posameznik ni odločil iz razlogov, ki jih je mogoče pravno in medicinsko označiti kot tehtne in utemeljene razloge – pa naj bodo to zdravstveni razlogi, strah, filozofski razlogi ali pa verski razlogi.

S predlaganim ukrepom države pa bi se zgodilo nekaj povsem drugega: odprla bi se celo možnost, da bi se posameznika na takšen način denarno "kaznovalo" vsakič, ko bi sprejel avtonomno odločitev, ali prevzel nase tveganje, ki ima za državo finančne posledice. Splošno

znano je, da se to v praksi to že počne – to počnejo zavarovalnice, ki iščejo profit. Javni zdravstveni sistem pa ne sme tako delovati!

Navsezadnje pa bi takšen ukrep lahko vodil v podobne zaostritve zdravstvene politike glede nabora “košarice vseh pravic” iz obveznega zdravstvenega zavarovanja. Na mestu se zdi skrb, da se utegne odpreti resna razprava, če bi (kot primer) tudi alkoholikom na enak način finančno otežili zdravljenje za alkoholizem, ali pa kadilcem za obolelost za rakom, ali pa nosečnicam za abortus, ali pa poškodovanim za pretepe, ali pa športnikom zaradi poškodb pri športu, ali pa hitrim voznikom ob nesrečah, ali pa neprevidnim ljudem zaradi prehlada in gripe, ali pa obiskovalcem bolnic ob času epidemije zaradi obiska oblolelih, ali pa piscem in računalničarjem zaradi sedenja pred računalnikom, ali pa planincem zaradi hoje po strminah in skalovju, itd.?

Legitimno je postaviti vprašanje, ali to pomeni, da se bo zaradi finančnih ciljev, zmanjševanja stroškov in profita, iskalo prevzemanje osebne odgovornosti posameznika v celoti in za vsa zdravstvena tveganja v njegovem življenju? In da se bo ljudi finančno kaznovalo v obliki plačila stroškov za zdravljenje vsakič, ko se jim bo lahko očitalo, da so bili premalo previdni, da so tvegali, ipd. ? Ali gre pri tem nemara celo za ukrep, ki ga napaja in poganja želja, ki že dlje časa zeva iz sožitja med določeno zdravniško strokov in določenim delom politične elite: *privatizacija zdravstva*? Kajti privatizacija bi pomenila prav to – prenos vseh tveganj in bremen na posameznika, kot »stvar«, vpeto v instrumentalizirani in razčlovečeni trg, ki ga zanima samo varčevanje pri stroških in profit.

Človek ima pravico, da v dobri veri sprejema avtonomne odločitve tudi o svojem zdravju. Včasih so te odločitve tudi tvegane. A to svobodo mu zagotavlja ustava. In mednarodno pravo. Če se glede tega zmoti, pa mu država - ki je po ustavi socialna država in ki mu po ustavi ščiti to svobodo, te pravice in pravico do zdravja, tudi pravico do odklonitve zdravljenja - ne sme niti naložiti nesorazmernega plačila stroškov, kot obliko »denarnega kaznovanja«, niti ga ne sme pustiti prepuščenega samemu sebi; le zato, ker je - premišljeno ali manj premišljeno - uresničeval pravice, ki jih ima po ustavi in svojo svobodo do odločanja, ki mu je zagotovljena z ustavo. Tako pomembna vprašanja se rešujejo sistemsko in na drugačen, povsem drugačen način.

Kot pravnik, državljan in človek apeliram na odgovorne in pristojne v zdravstvu in političnih strankah, da se to ne zgodi. Treba je najti kompromisno sistemsko rešitev glede vprašanja cepljenja, ki bo upoštevala dejstvo, da po ustavi živimo v socialni državi in da je pravica do zdravja pomembna in kompleksna pravica, tveganje pa je marsikdaj sestavni del življenja. To

dejstvo je na področju zdravstva treba šteti kot sestavni del svobode in pravic ljudi, ne pa ga spremeniti v finančno breme posameznika in v kriterij za njegovo socialno osamitev.

Po koncu pandemije Koronavirusa CIVID-19 je svet drugačen, kot je bil pred tem. Pričakuje se cepivo. Del javnosti ga pričakuje vznemirjeno, v smislu veselja, v smislu odrešitve, pomiritve strahu. Del javnosti pa se ga boji, pričakovanje cepiva pomemben del javnosti navdaja z dodatnim strahom. Problem, ki ga naslavljam v tem eseju, se bo stopnjeval.

Hkrati vlade v državah EU bodisi napovedujejo bodisi že uvajajo legaliziran, z zakonom določen nadzor nad zasebnostjo in svobodo gibanja posameznikov. Napoveduje se in upravičeno pričakuje razvrščanje ljudi v različne skupine glede na ocenjeno »stopnjo rizičnosti« posameznika: s sklicevanjem na predhodne bolezni ali kronična obolenja slehernega posameznika. Temu bodo zelo verjetno sledile spremembe zavarovalnih premij (stroški za zdravstveno zavarovanje) in cene zdravstvenih storitev, ki ne bodo vštete v splošno zdravstveno zavarovanje v okviru javnega zdravstva. Z drugimi besedami, medicinskih posegov, ki jih bo treba plačati ali zanje doplačati, bo več. Problem bo velik, o tem ni dvoma.

Evropa in države članice EU se bodo soočile z novimi, pred pandemijo še neslutnimi izzivi in problemi. In utegne se zgoditi, da se bo ponovno treba »boriti« za že pridobljene pravice in svoboščine, ki smo jih zadnja leta ali zadnji dve desetletji imeli tako rekoč za samoumevne. Prihajajo težki, nepredvidljivi, zopni in spremenljivi časi.